

TÁJRENDEZÉS

Előzmények:

Vállus község a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén fekszik, ezért tervezéskor figyelembe vettük a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról szóló 2000. évi CXII. Törvény módosításáról szóló **2008. évi LVII. Törvény** vonatkozó rendelkezéseit.

Vállus község teljes közigazgatási területe a Balatonfelvidéki Nemzeti Park területén helyezkedik el.

Tájvizsgálat:

Vállus község Zala megyében, a Keszthelyi-hegység keleti oldalán, a Láz-tető és a Barbacs-hegy nyugati lábánál lévő völgyben fekvő kistelepülés. Keszthelytől 15 km-re északkeletre található, közúton Keszthely felől Várkölygyön keresztül, Tapolca irányából pedig Lesencetomajon át közelíthető meg. Vasútvonala nincs. A település egyetlen észak-déli tengelyű út mentén fésűsen elhelyezkedő házakból álló ún. egyutcsás zsákfalú. A tájvizsgálat első lépéseként a települést magába foglaló tájegység természeti-táji jellemzőivel ismerkedünk meg, melyek meghatározzák a településre jellemző természeti-táji viszonyokat. A vizsgálathoz a Zala megyei kézikönyv adatait vettük alapul.

A Keszthelyi-hegység természeti adottságai:

A Keszthelyi-hegység alakrajzilag neogén medencék és medencedomságok fölé magasodó, szomszédságától szigetszerűen elkülönülő, alacsony középhegység. Határait minden irányban élesen kirajzolódó szerkezeti vonalak, középhegységi fő törések jelölik ki.

Délen a Balaton határolja, nyugaton pedig a hévízi törésvonalas (tektonikus) szélbarázda.

Északon a hegység lealacsonyodó hegylábfelcsúszása a Marcal-medencébe simul, keleten pedig a meredek lejtői a Tapolcai-medencére tekintenek.

Szerkezeti szempontból a hegységet kettős karaktere teszi változatossá: egyrészt mikrotektonikusan összetöredezett sasbércek alkotják a Keszthelyi-fennsíkot, amelyet tektonikus árkok és medencék sorozata tagol, másrészt bazaltvulkáni kúpok és tanúhegyek, vulkáni gerincek és „lávalepények” építik fel a hegység északi részét.

A különböző magasságú tönkös sasbérceket és fennsíkokat mint a Köves-tető (445m), a Vállus külterületén fekvő Láz-tető (428m) és a Meleghegy (425m), a törések mentén formálódott köztes (250-300 m B. f.) és alacsonyabb helyzetű hegyközi medencék (Rezi-medence, Várkölygyi-medence), ill. hegységperemi félmedencék (Vindornyalaki-medence) tagolják.

A mai domborzat jellege és a tájökölógiai kapcsolatok alapján a Keszthelyi-hegységet a mészkőből és dolomitból épült Keszthelyi-fennsíkra, illetve a Tátika-csoport vulkanikus fennsíkjára tagolhatjuk.

A Keszthelyi-fennsík különböző magasságú (általában 300-450 m B. f.) sasbércek sorozatából áll. Jellemző a völgyek és a sasbércek É-D-i szerkezeti irányítottasága. A dolomitból és mészkőből épült domborzat egész évben vízhiányos felszínközeli rétegekkel, a Dunántúli-középhegység más tagjaihoz képest sajátos egyedi domborzati-ökölógiai típust képvisel.

Az emberi beavatkozás nyomán a növényzet és vele párhuzamosan a talaj is jelentősen megváltozott, a kopár felületek erőteljesen erodálódtak.

A Keszthelyi-hegység korábban önálló tájvédelmi körzet volt, ma a Balaton-felvidéki Nemzeti Park része. A település közigazgatási területének nagy része védett területként kezelt természetvédelmi terület.

Éghajlati viszonyok:

Zala megye télen az ország egyik legenyhébb tája, az Alpok hűtő hatása azonban még kissé érezhető. Leghidegebb hónap a január és a február. A sokévi középhőmérsékleti adatok szerint nyáron a kissé hűvös tájak közé tartozik, mivel a nyugatról kelet felé vonuló ciklonok hűvös levegője gyakrabban önti el a megyét, mint az ország egyéb területeit. A legmelegebb hónap a július, a leghidegebb a január. Az évi hőmérséklet ingása kicsi, a hőmérséklet kiegyenlített, amit a tengeri eredetű légtömegek okoznak. A legtöbb csapadék június-júliusban, a legkevesebb januárban hullik. Az uralkodó szélirány az északi. Zala megye észak-déli irányú, ún. meridionális völgyei szélcsatornák, amelyek irányítják a felszínközeli légrétegek mozgását. Völgytalpuk szélcsendes időben köd-hajlamos és talaj menti fagy-veszélyes. A Balaton-part léghőmérséklete relatíve kiegyensúlyozott, az északias szél akadálytalanul fúj a víz felett. A levegő nedvessége és a köd gyakorisága az állandóan párolgó vízfelszín hatására magas, illetve nagy.

Keszthelyre vonatkozó fontosabb éghajlati adatok:

• évi középhőmérséklet:	10,5 oC
• évi csapadékmennyiség:	700 mm
• szélcsendes napok gyakorisága:	14 %
• uralkodó északi szél gyakorisága:	25 %
• napsütéses órák száma :	1850 óra

Vízrajzi viszonyok:

A Keszthelyi-hegység térségében a patakok és folyók medrében a vízmennyiségek hónapról hónapra változnak. Az év során az első nagyobb víztömegek tavasszal gyűlnek össze a kisebb vízfolyásokban. A legkisebb vízállások és víztömegek általában kora ősszel (augusztus – szeptember) alakulnak ki.

A talajvizek mélysége a hegység belsejében 4 m alatti. Mennyiségük nem számottevő, a hegységképző kőzet miatt kalcium, azaz mésztartalmuk magas, tulajdonképpen karsztvizek. A rétegvizek mennyisége is csekély. Az artézi kutak mélysége eléri a 200 m-t is, vízhozamuk ingadozó. A hegység lejtőin néhány forrás fakad, amelyek közül a közelmúltig a Vállus közigazgatási területén található Szent Miklós-forrás volt a legjelentősebb 18-40 l/p hozammal. 2001-ben a forrás vize elapadt, és számottevően csökkent a település másik jelentős vízfolyásának, a Csetény-pataknak a vízhozama is. Remény szerint az aszályos időszak elmúlásával a vízér hálózat regenerálódása spontán módon megtörténik.

Talajviszonyok:

Zala megye talajai országos viszonylatban és a dombsági területek között a legrosszabb minőségűek, aminek geológiai, domborzati és klimatikus okai vannak. A talajok mészből szegények, savanyúak, ami összefügg a csapadék sokévi összegével, azaz a jelentős csapadékmennyiség kilúgozó hatása érvényesül.

A legelterjedtebb az agyag talajképző közeten kialakuló agyagbemosódásos barna erdőtalaj, mely dombsági felszíneken jellemző és az ún. kontinentális klímazónák egyik uralkodó talaja, mely a mérsékelt övi lombos erdők alatt keletkezik. A Keszthelyi-hegység tágabb környékén a meszes alapkőzet (mész, dolomit) vagy annak közelében az agyagbemosódásos barna erdőtalajnak az ún. Ramann-féle változata található. Ennek a típusnak a humuszos szintje alatt szintén megtalálható a kimosódás eredményeként kialakult agyagos zóna, de ez a mészhatásra csak gyengén savanyú. A magasabb talajvízállású területeken (völgytalpak, patak-medrek környéke) a réti és láptalajok különböző változatai jellemzőek.

3.2.5. Természetes növénytakaró:

Zala megye teljes egészében a pannóniai flóratartományba tartozik. Ezen belül a Keszthelyi-hegység növényföldrajzi szempontból a Dunántúli-középhegység flórávidékéhez, annak a Balaton-vidék flórájárásához tartozik. A Dél-dunántúli flórávidéket a lombos erdő jellemzi. A Keszthelyi-hegység karbonátos kőzetein melegkedvelő növényzet él, a déli lejtőkön gyakori a mészkedvelő tölgyes és a csertölgvényes karsztbokorerdő.

Az erdészeti hasznosított területeken közép- és időskorú keménylombos és fenyőerdők díszlenek (tölgy, gyertyán, erdei fenyő). A lágyszárú vegetáció elterjedt elemei a sásfélék (*Carex* sp.), a fehér perjeszittyó (*Luzula albina*), a medvehagyma (*Allium ursinum*), a meténg (*Vinca minor*) az egyvirágú gyöngyperje (*Melica uniflora*) és az erdei madársóska (*Oxalis acetosella*). Fontos jégkorszaki reliktum a füles kankalin (*Primula auricula* ssp. *hungarica*). Az árterek természetes és antropogén hatásra kialakult növényközösségei: puhafa (fűz-nyár) ligeterdők, Égerligetek, keményfa (tölgy-kőris-szil) ligeterdők, kaszálórétek, mocsári magaskórósok, láprétek, nádasok.

Állatvilág:

Állatföldrajzi besorolás szerint a terület az Illír-vidék (Illyricum) fauna körzet Somogyi- és Zalai-dombság (Praeillyricum) faunájába tartozik. A változatos növénytakaró igen gazdag faj és egyedszámú állatvilágnak biztosít élőhelyet. Zala megye erdeiben a szarvas, őz, vaddisznó, róka nagyszámú példánya él, a terület vadászatáról is híres. A rétek, kaszálók lepkefaunája 1500 faj körüli, közöttük nemzetközileg is védett fajok vannak, mint a vérfűboglárka és a sötétaljú boglárka. A patakok mentén értékes tegyes, és védett szitakötőfajok élnek. A vizekben védett halfajok találhatók, mint a kövicsík, a vágócík, a fűgő csele, és itt él 12 békafaj és 4 kételtű faj számos egyede. A madárvilág is változatosan képviselteti magát, az apró erdőlakók közül a haris, a ragadozók közül a darázsólym, a gyöngybagoly és a kuvik külön is kiemelhető. Többféle fészkel a fokozottan védett holló és megfigyelhető a területen a barna kánya is. A bükkösök impozáns madara a fekete harkály, az erdőszélek bokros területein búbos banka fészkel.

Tájrendezési terv

Tájvizsgálat és tájiértékelés:

A tájrendezési terv célja, hogy a település élettani kondicionáló hatását és esztétikai értékét növelje. Ugyanakkor meg kell őrizni a terület táji értékeit: a természetes növényállományt, kulturális vagy történelmi szempontból jelentős táji értékeket, valamint a táj alakitási és helyi éghajlati jellegét meghatározó elemeit (domborzat, jellegzetes felszíni alakzatok, természetes vízfelületek, vizes élőhelyek stb.)

Egy település zöldfelületi rendszere a közparkokból, a zöldfelületi intézményekből (sportpálya, temető, strand, kemping stb.), a telkek növényzettel fedett részéből, vízfolyások galéria-növényzetéből és fasorokból áll, melyek Válluson a kistelepülés jellegéből adódóan csak részben vannak jelen:

Tájképi adottságok:

A község legértékesebb adottságának a fekvését lehet tekinteni. Középhegységi jellegű tájban fekszik, legnagyobb részét, területének 85%-át a Keszthelyi-hegység dolomitján és mészkövén kialakult erdőségek borítják.

A település gazdag helyi táji- és természeti értékekben. Vállus területén található természeti értékek közül kiemelkedő a Szent Miklós forrás, a Büdös kút és a Csetény patak. A település területén értékes magaskórós gyeptársulások találhatók. A település magaspontjain kilátóhelyek találhatók, melyekről a legszebb kilátás északi irányból a Tátikára, a kivezető úton pedig a Kő orra tárul fel. Vállus táji értékeit a helyi és az országos turista útvonalak is érintik.

Célok, javaslatok:

A település helyi táji- és természeti értékekben igen gazdag.

A település északkeleti és északnyugati részén található összefüggő gyepes területeket az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: OTRT) ill. a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Terve, térségi jelentőségű tájképvédelmi terület (T-1) övezetbe sorolja. Vállus külterületének egésze pedig az OTRT ill. a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Terve által meghatározott országos ökológiai hálózat magterület (Ö-1) övezetébe tartozik.

A jelenlegi kialakult tájhasználat ennek értelmében csak úgy változtatható meg, ha az a természetközeli állapothoz való közelítést eredményezi. A kilátás- és látványvédelemre ezekben az övezetekben fokozottan ügyelni kell. További erdőtelepítés, erdőfelújítás, külterületi fásítás csak tájba illő fajokkal végezhető. Energetikai célú növénytelepítés az övezetben nem megengedett. Új épületeket elhelyezni a továbbiakban csak tájba illesztve lehet, a helyi építészeti hagyományok figyelembevételével, ügyelve a történeti tájszerkezet ill. a tájképi adottságok megőrzésére, a tájkarakter további erősítésére.

Vállus külterülete zöldfelületekben gazdag, borítottsága nagy, ezáltal a kondicionáló hatása megfelelően érvényesül, település-ökológiai hatása igen kedvező.

Tájfásítás:

Általános tájvédelmi szempontból a tájpotenciál további növelése, az ökológia hálózat bővítése érdekében a következő tájfásítás megvalósítását javasoljuk a térségben:

-A település északi részén, a főút bevezető szakaszán a mezőgazdasági területek lehatárolásaként kétoldali fasor telepítésére van szükség, erdészeti módszerekkel, tájba illő fafajok alkalmazásával. Javasolt fafajok: *kőris fajok (Fraxinus sp.)*, *hársfajok (Tilia sp.)*, *bükkfa (Fagus sylvatica)*, *gyertyán (Carpinus betulus)*, *tölgyfajok (Quercus sp.)*

-A vízfolyások illetve a patak mentén fasorok, galériaerdő telepítése javasolt tájbaillő fajok alkalmazásával. Javasolt fajok a keményfa ligeterdő társulásalkotó fajai: magyar *kőris* – (*Fraxinus angustifolia* ssp. *Pannonica*), *kocsányos tölgy* – (*Quercus robur*)

-A kerékpárút mentén fasor telepítése szükséges, ezáltal megvalósítható a település zöldfelületi rendszer elemeinek lineáris összeköttetése, ökológiai folyosó kialakítása.

Javasolt tájba illő fafajok alkalmazása: *kőris fajok (Fraxinus sp.)*, *hársfajok (Tilia sp.)*, *bükkfa (Fagus sylvatica)*, *gyertyán (Carpinus betulus)*, *tölgyfajok (Quercus sp.)*

A település intézményi zöldfelületei:

-Közpark: Vállus egyetlen közparkja a település központi részén, a Csetény-patak partján fekszik. A közpark egy gye-
pes labdarúgópályából és néhány fém játszóeszközből áll. A növényzet hiányos, nincsenek árnyékot adó és téralkotó fák,
cserjék. Kihaszínlatlan a vízpart adottsága. A játszószeretek korszerűtlenek, anyag- és színhasználatuk nem környezetbeillő.

-Temető: A temetőt tuja-sor övezi, területén egy-két idős fán kívül csak cserjék, talajtakarók vannak. Helyi védelemre
érdemes, értékes növényállományt illetve példányt nem találtunk.

-Templomkert: Igen kis terület, amelyen nincs jelentősebb növényzet.

-Faluközpont: A főút törésében kisméretű zöldfelület található tujákkal sűrűn benőve.

-Telkek növényzettel borított része: Válluson közintézmények, gazdasági területek hiányában csak a lakótelkekről
beszélhetünk. Ezek kivétel nélkül nagyméretű falusias lakótelkek alacsony (15-30%) beépítési százalékkal. A lakóházak
előkert nélkül, vagy egészen keskeny előkerttel sorakoznak az út mentén. A díszkert szerepét ezek a parányi előkertek töltik
be, a hátsó kertek gyümölcsöst, gazdasági udvart foglalnak magukban, ahol az állandóan növényzettel fedett terület jelen-
tételen. A burkolatlan, növényzettel csak időszakosan vagy részben fedett területek diffúz porszenyyezése nagy, az ala-
acsony beépítési százalék nem párosul magas zöldfelületi indexszel.

-Utcai fasor: A falu egyetlen utcájának zöldfelülete rendezetlen, az útpadka szabálytalan, a helyenként meglévő csa-
padékvíz elvezető árok a zöldfelületben fut, fasor nincsen, csak helyenként egy-egy tuja, illetve lombos fa látható. A fasor a
bevezető út mentén is hiányzik, ahol optikai vezetés mellett a mezőgazdasági területektől való lehatárolást is biztosítaná.

-Csetény-patak: A patak belterületen áthaladó szakasza értékes zöldfelületi elem, természetes patakmedre a kísérő
galériánövényzettel páratlan hangulatot teremt.

A részletes tájvizsgálatot értékelve megállapítható, hogy Vállus rendkívül gazdag táji és természeti értékekben, zöldfelületi
rendszerének kiegészítésével, teljessé tételével, illetve szükség szerinti felújításával, korszerűsítésével még kellemesebb
lakókörnyezetté, még vonzóbb turisztikai célponttá tehető.

Célok, javaslatok:

A tájrendezési terv célja minden esetben az, hogy a tervezési terület élettani kondicionáló hatását és esztétikai értékét növel-
je. Ugyanakkor meg kell őrizni a terület táji értékeit: a természetes növényállományokat, kulturális vagy történelmi szem-
pontból jelentős tájértékeket, valamint a táj alakítani és helyi éghajlati jellegét meghatározó elemeit (domborzat, jellegzetes
felszíni alakzatok, természetes vízfelületek, vizes élőhelyek, stb.)

A helyi klíma szempontjából elsődleges követelmény az átszellőzés és a levegőtisztaság biztosítása, a por és zaj csökken-
tése, az árnyékolás. Ezt a követelményt csak összefüggő rendszert alkotó zöldfelületek képesek hatékonyan biztosítani.
Vállus esetében a jelenlegi zöldfelületi elemek (a tájvizsgálati fejezetben felsoroltak: közpark, temető, templomkert, faluköz-
pont, lakótelkek növényzettel fedett része, zártkerti területek) kiegészülnek a tervezettekkel: új, nagyméretű közparkkal,
újabb lakó- és üdülőtelkek zöldfelületeivel. A terv célja az, hogy a településen ezekből az elemekből valóban összefüggő
rendszer alakuljon ki. A lakott területen foltszerűen elhelyezkedő zöldfelületek és a telkek mozaikszerűen növényzettel fedett
részei között a vizuális és ökológiai kapcsolatot általában a fasorok, mesterséges és természetes vízfolyásokat kísérő galé-
ria növényzet teremti meg. Válluson a Csetény-patak medre és környezete kitűnő adottság, mint ökológiai folyosó, a faso-
rok hiányát pedig pótolni kell.

-Utcafásítások:

Az újonnan kijelölt lakótelkek közötti utcákon, illetve a főút házak közötti szakaszán is meg kell oldani a fatelepítést.
Utóbbival azonban meg kell várni a tervezett járda- és csapadékvízcsatorna megépítését. A fatelepítést ezek után a remél-
hetően rendezetten kialakított, lehetőség szerint mindkét oldali zóldsávban a légvezetékek alatt koronacsonkítás nélkül is
elférő, szűk utcák fásítására alkalmas, légszennyezést is tűrő fajokkal kell elvégezni, tájépítészeti terv alapján.

A fasorok telepítésénél további szempont, hogy a közlekedésbiztonságot ne zavarja takarással, ezért fát ültetni csak az
útkereszteződések szabályozási vonalától 10 m-nél távolabb szabad. Kerülni kell az épületek zavaró leárnýékolását, ezért 8
m-nél sűrűbb ültetési távolságot nem célszerű alkalmazni. A fasoroknál törekedni kell az egységes hatásra, ezért egyes
útszakaszokon belül egy-egy fajfaj alkalmazása kívánatos. A fajfajok megválasztásánál is körültekintően kell eljárni, kerülni
kell a nagyon terebélyes habitusúakat, és a települési klímát tűrő, honos fajokat kell előnyben részesíteni. Telepítésre java-
solt fajfajok a település területén belül: gömbkőris (*Fraxinus ornus* 'Mecsek'), díszalma (*Malus purpurea*), galagonya fajták
(*Sorbus* sp.) teltvirágú piros galagonya (*Crataegus oxyacantha* 'Paul's Scarlet').

-Meglévő közpark

A falu középpontjában lévő parányi tujákkal benőtt zöldfelület viszonylag kis ráfordítással reprezentatív díszkertté alakítható, kertépítészeti terv alapján, szegély építésével, a növényzet részbeni térképző ritkításával ill. lombhullató, virágos díszcserjék telepítésével, virágos felület létesítésével, esetleg köztéri műalkotás elhelyezésével.

A Csetény patak mentén a patakpart növényzetét oly módon kellene megritkítani, hogy a park és a vízfolyás között helyenként vizuális kapcsolat alakuljon ki. A meglévő közparkban cserjecsoportokkal társított ligetes fatelepitésre van szükség, melyek az árnyékolás és a téralkotás eszközein túl, esztétikai és ökológiai szereppel bírnak. A játszószerkezet lehetőség szerint korszerű, a biztonsági előírásoknak megfelelő minősített, a település arculatához jobban illeszkedő fa játszószerkezőkre kell cserélni.

-Tervezett közpark

Az új közparkban javasolt a háromszintes növényállomány kialakítása. Az új park méretei miatt turisztikai objektumok elhelyezését is lehetővé teszi, melyek számára zöldfelületi tervezéssel magas esztétikai értékű környezetet kell biztosítani az alábbiakban ismertetett növénytelepítési elvek szerint.

A növényzet, elsősorban a csoportos fás növényzet, jelentős kedvező hatást gyakorol a levegő szennyezőanyag-tartalmára, baktériumtartalmára, a zaj és rázkódások terjedésére, de módosítja a sugárzást, hőmérsékletet, páratartalmat és a légmozgást is. Ezért a tervezési területen meglévő és létesítendő zöldfelületeken is törekedni kell a minél változatosabb összetételű, a lehető legnagyobb százaléku növényzettel fedett részek kialakítására. A növényzet fiziológiai-biológiai kondicionáló hatása révén az egyik leghatékonyabb eszköz a települések ökológiai viszonyainak javításában. A növényzet teljesítőképessége természetesen a környezeti feltételeken túl függ a növényállomány szerkezetétől, összetételétől és életkorától. A maximális teljesítőképességet a többszintes gyepek, cserje és lombkoronaszinten is zárt vagy ligetes növényállomány nyújtja.

A meglévő és a tervezett zöldfelületek kialakításakor kerülni kell a tájidegen fajok használatát, az adventív fajok betelepítését pedig meg kell akadályozni, mert ellenőrizhetetlen mértékű szaporodásukkal a növényzet összetételében, a települési és a természetes zöldfelületekben óriási károkat okozhatnak, terjeszkedésük nem állítható meg. Ide sorolható növények a bálványfa (*Ailanthus altissima*), gyalogakác (*Amorpha fruticosa*), zöldjuhar (*Acer negundo*), ezüstjuhar (*Acer saccharinum*), akác (*Robinia pseudoacacia*).

Vállus zöldfelületi rendszerében új elemként megjelennek a fejlesztési területek lakó- és üdülőtelleinek zöldfelületei, a kedvező esztétikai és ökológiai hatás érdekében ezeken a zöldfelületeken is törekedni kell a lehető legmagasabb levélfelület-indexet elérő, tehát többszintes növénytelepítésre.